

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 10, Issue 1, March 2022, p. 259-279

Received	Reviewed	Published	Doi Number
08.02.2022	09.03.2022	30.03.2022	10.29228/ijlet.57537

**The Use of Common Vocabulary in Language Learning and Teaching -
French Loanwords in Turkish and Serbian**

Senka İVOSEVIĆ İPEK¹

ABSTRACT

This study tends to show phonological, morphological and semantic features of the common French-origin vocabulary in Serbian and Turkish, languages which were once under the strong influence of French. The purpose of showing the ways of integrating French-origin loanwords into two languages is to help learners of Serbian or Turkish to establish a connection with this rich vocabulary in their native languages in order to develop compensatory strategies and increase their knowledge of target language. In line with this general purpose, the first part of the study deals with loanwords and the common vocabulary among languages, the second part shows the place of French loanwords in Serbian and Turkish, and the third part analyses linguistic features of French loanwords in both languages. In the descriptive analysis which aims to facilitate positive language transfer by actively benefiting from learners' prior linguistic knowledge, attention was drawn also to both the cognates and false cognates, words that form the common French-origin vocabulary in Serbian and Turkish. In addition, some suggestions were made for the instructors to create course material based on this common vocabulary and encourage students to use similarities between languages as much as possible.

Key Words: French loanwords, Turkish, Serbian, common vocabulary, cognates.

**Dil Öğrenimi ve Öğretiminde Ortak Söz Varlığının Kullanımı - Türkçe ve
Sırpçada Fransızca Kökenli Alıntılar**

ÖZET

Bu çalışma, bir zamanlar Fransızcanın güçlü etkisi altında kalan Sırpça ve Türkçedeki Fransızca kökenli ortak söz varlığının sesbilimsel, biçimbilimsel ve anlambilimsel özelliklerini göstermeyi amaçlamaktadır. Fransızca kökenli alıntıların iki dile uyum sağlama biçimlerini göstermenin amacı; Sırpça veya Türkçe öğrenen kişilerin kendi ana dillerindeki bu zengin söz varlığıyla bağlantı kurarak hedef dilde telafi stratejileri geliştirmelerine ve dil bilgilerini artırmalarına yardımcı olmaktır. Bu genel amaç doğrultusunda çalışmanın ilk bölümünde, genel anlamda alıntı sözcükler ve diller arası ortak söz varlığına değinilmekte, ikinci bölümünde Fransızca kökenli sözcüklerin Sırp ve Türk dillerindeki yeri üzerinde durulmakta, üçüncü bölümde ise Fransızca alıntıların dilbilimsel özellikleri analiz edilmektedir. Öğrencilerin önceden sahip oldukları dil birikiminden aktif bir şekilde faydalanıp olumlu dil aktarımlarını kolaylaştırmayı hedefleyen betimsel analizde, Sırpça ve Türkçedeki Fransızca kökenli ortak söz varlığını oluşturan hem denkteş hem de sözde denkteş sözcüklere de dikkat çekilmiştir. Bununla birlikte eğitimcilerin, bu ortak söz varlığı temelinde ders materyali oluşturmaları ve öğrencileri diller arası benzerlikleri mümkün olduğunca kullanmaya teşvik etmeleri yönünde kimi öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fransızca alıntılar, Türkçe, Sırpça, ortak söz varlığı, denkteşler.

¹ Dr., T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, senkaivosevic@yahoo.com, 0000-0001-6005-6792.

Giriş

Yabancı dil öğrenenlerin ana dilindeki yapıları hedef dile aktarma eğilimleri nedeniyle ortaya çıkan dil yanlışları ve sapma kullanımları, ayrımsal dilbilim ve yabancı dil öğretimi çalışmalarında sıkça tartışılan konulardan biridir. Genellikle diller arası farklılıklardan kaynaklanan bu *olumsuz aktarım* sürecinden farklı olarak *olumlu dil aktarımı*, dil öğrenenlerin dillerdeki benzerliklerden bilinçli bir şekilde faydalanmalarını sağlayıp dinleme, okuduğunu anlama ve karşılıklı konuşma süreçlerini kolaylaştırabileceği gibi öğrenme stratejilerini geliştirmelerine de yardımcı olabilir (Poulisse ve diğ., 1990; Kellerman, 1979, 1984). Dil aktarımının olumlu yönlerini inceleyen çalışmalarda aktarım, hedef dil öğreniminde yaratıcı bir süreç olarak görülmektedir (Fernandez Dobao, 2001).

Yabancı dil öğretimi ve öğreniminin en önemli parçalarından biri olan sözcük öğreniminde de öğrencilerin ana dili ile hedef dildeki sözcükleri karşılaştırıp iki dilde biçim ve anlam açısından benzer sözcükleri kullanmaları, öğrenimi ve hedef dildeki iletişimi kolaylaştırmaktadır². Daha ayrıntılı bir ifadeyle; olumlu sözcük aktarımı, yabancı dil öğrenenlerin kendini hedef dilde sözlü veya yazılı olarak ifade etmeleri sırasında eksik bilgileri telafi etmeye yönelik öğrenme stratejisi olarak tercih edilmektedir (Poulisse ve diğ., 1990). Bu strateji dil öğrenen kişinin, ana dili veya bildiği bir başka dildeki yapılar veya söz varlığına başvurup eksik bilgiyi anında telafi edip konuşmanın devam etmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu süreçte konuşucu dillerdeki benzer yapı veya sözcüklerin farkında olup onlardan en etkin şekilde faydalanabilmektedir. Doğal olarak bu tür telafi stratejisi, daha çok benzer diller veya aynı dil ailesine ait diller söz konusu olduğunda kullanılmaktadır (Kellerman, 1995; De Angelis ve Selinker, 2001). Bir başka deyişle hedef dil köken açısından ana diline yakın ise öğrenenler daha fazla ortak sözcük tahmininde bulunma eğilimi göstermektedir. Örneğin Rusça öğrenen bir Sırp veya Azerbaycan Türkçesi öğrenen bir Türk, iki dildeki benzerliklerden yola çıkarak sözcük tahmininde bulunmaya daha meyilli olmaktadır. Öte yandan farklı dil ailelerine mensup iki dil söz konusu olduğunda ortak öğelerden faydalanmak o kadar kolay olmamakta ve daha büyük farkındalığa ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkçe ve Sırpçaya gelince, iki dil yapı ve köken açısından farklı özellikler sergilemelerine rağmen geçmişteki temaslar neticesinde Türkçeden Sırpçaya çok sayıda sözcük geçmiş ve kayda değer bir ortak söz varlığı oluşmuştur³. Türkçeden veya Türkçe aracılığıyla Sırpçaya giren pek çok Türk alıntı (Türkizm) yani iki halkın tarih içindeki kültürel teması sonucunda ortaya çıkan ortak söz varlığının yanı sıra iki dile bir başka verici dilden veya bu dil aracılığıyla giren alıntı sözcüklerin oluşturduğu ortak söz varlığı da bulunmaktadır. Sırpçada yer alan Türkçe kökenli alıntıların dil öğretiminde kullanılması daha önceki çalışmalara konu olurken (Yalop, 2016; Tuğuz, 2016), başka bir dilin Sırpça ve Türkçeye miras bıraktığı ortak söz varlığını inceleyen ve bu sözcük haznesinin dil öğretiminde kullanımını ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Telafi stratejisi olarak kullanılabilen olumlu dil aktarımının Türkçe veya Sırpça öğretimi ve öğreniminde de kullanılabileceği varsayımından yola çıkan bu çalışma, bir zamanlar “prestij” ve verici dil konumunda olan, tüm Avrupa dillerinin söz varlığını etkileyen Fransızcanın iki dile miras bıraktığı ortak söz varlığına odaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle Sırpça veya Türkçe konuşmayı hedefleyen

² Ayrıca Odlin (1989: 36), hedef dil ve ana dil sözcüklerindeki benzerliğin, okuma becerisinin geliştirilmesi için uygulanan etkinliklerde zamanı azaltıcı bir etken olarak karşımıza çıktığını tespit etmiştir (akt. Soral, 2009: 23).

³ Neredeyse 500 yıl Osmanlı hâkimiyetinde bulunan eski Yugoslavya coğrafyasında standart dil konumundaki Sırp-Hırvatçada bir zamanlar yaklaşık 9 bin Türk alıntı kaydedilmişken (Škaljić, 1966), günümüz Sırpçasında üç bin civarında Türkizmin kullanıldığı tespit edilmiştir (Đinđić, 2014).

kişiler, konuşmanın devamını sağlamak amacıyla konuşma anında akla gelmeyen sözcüğü bulabilmek için bu söz varlığından veya *denkteş sözcüklerden* yararlanarak telafi stratejileri kullanabilir⁴. Ayrıca bu dillerin öğretiminde karşılaştırmalı dilbilgisi yöntemi kullanılarak dil öğrenenlerin bu söz varlığı ile bağlantı kurmaları ve okuma, dinleme ve yazma süreçlerinde de olumlu aktarım gerçekleştirmeleri sağlanabilir. Bununla bağlantılı olarak çalışmada, okunuş/yazılış ve biçim açısından özdeş veya benzer ancak anlam açısından farklı alıntıların ya da *sözde denkteşlerin* neden olabileceği yanlışları ve olumsuz aktarımı önlemek amacıyla bu söz varlığına da dikkat çekilmektedir. Dil eğitimi esnasında hem denkteş hem de sözde denkteş sözcüklerin kullanılması öğrencilerin motivasyonlarını artıracak gibi yeni öğrenme stratejilerini geliştirmelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Yukarıda belirtilen amaçlara uygun olarak çalışmada, bir zamanlar Fransızcanın güçlü etkisi altında kalan hem Sırpça hem de Türkçede yer alan Fransızca kökenli sözcüklerin bu iki dil sistemine nasıl uyum sağladığı gösterilmeye çalışılmaktadır. Çalışmanın günümüzde konuşulan dillerin eğitimiyle ilişkili olması nedeniyle buradaki hedefimiz, etimolojik bir analiz yapmak değil Türkçe ve Sırpça alıntı sözcüklerin Fransızca aslı ile ilişkisini eş zamanlı olarak sunmaktır. Çalışmanın ilk bölümünde, genel anlamda alıntı sözcükler ve diller arası ortak söz varlığına değinilmekte, ikinci bölümünde Sırp ve Türk dillerinde Fransızca kökenli sözcüklerin yeri, üçüncü bölümde ise Fransızca alıntıların sesbilimsel/yazımsal, biçimbilimsel ve anlambilimsel özellikleri üzerinde durulmaktadır. Son bölümde ise bu söz varlığının hem eğitmen hem de öğrenenler tarafından nasıl kullanılabileceğine dair pratik önerilere yer verilmektedir.

Diller Arası Ortak Söz Varlığı ve Alıntı Sözcükler

Diller arası etkileşim en çok sözcük düzeyinde gerçekleşmektedir. Bir dilden ötekine geçen sözcükler alıcı dilde belli süre sonra kaybolabilir ya da kalıcı statü edinip söz dağarcığının parçası haline gelebilir. Türkçedeki “sokak, kalıp, masa” gibi kalıcı statüdeki sözcüklerin birçoğu yabancılaşmış belli etmeyen, yerli karşılığı olmayan veya yerli karşılığı unutulmaya yüz tutmuş sözcüklerdir. Aksan (2000:31)’e göre alıcı dilin sesbilim ve biçimbilim kurallarına uyan bu *yerleşmiş yabancı sözcüklerden* farklı olarak yabancılaşmış belli eden, alıcı dilde özellikle ses yönünden farklılık gösteren *yerleşmemiş yabancı sözcükler* de bulunmaktadır. “Türkçenin ünlü uyumu kuralına uymadığı ilk bakışta göze çarpan ‘gazino, lokomotif, komünikasyon, stereo’ bu türün örneklerindedir”(a.g.e.).

Alıntı sözcüklerin, alıcı dile herhangi bir değişime uğramadan girebildiği gibi bu dilin sesbilimsel, biçimbilimsel ve anlambilimsel özelliklerine uyum sağlayarak birtakım değişikliklere uğraması daha sık rastlanan bir durumdur. Alıntı sözcüklerin ne denli değişikliklere uğrayacağı, kimi durumlarda sözcüğün diller arası “yolculuğundan” da kaynaklanabilir. Bazı alıntılar doğrudan kaynak dilden girerken bazılarıysa başka bir dil aracılığıyla dolaylı bir şekilde alıcı dile girip daha büyük değişikliklere uğrayabilir. Çalışmada görüleceği üzere Türkçede Fransızcanın etkisi doğrudan ve daha net iken Sırpçada Fransızca kökenli sözcüklerin izlediği yol daha karmaşık olabilmekte ve çoğu zaman başka bir

⁴ Denkteş sözcükler, çeşitli dillerde hem yazılış/okunuşu hem de anlamı benzer veya özdeş olan sözcüklerdir. Denkteşlerden farklı olarak *sözde denkteşler*, diller arasında yazılış/okunuş açısından özdeş veya benzer ancak anlam açısından farklılık gösteren sözcükler. Sözde denkteşler genellikle *tam* ve *kısmi* şeklinde iki gruba ayrılmaktadır: 1. Tam sözde denkteşler, yazılışları/okunuşları benzer ancak anlamları tamamen farklı olan sözcükler; 2. Kısmi sözde denkteşler, anlamlarından bazılarının dillerde benzerlik gösteren sözcükler.

dil aracılığıyla dolaylı alıntılar grubuna dahil olmaktadır. Sonuç olarak Sırpçadaki Fransızca alıntılarda orijinal sözcüğe nazaran daha büyük biçimsel ve anlamsal sapmalar meydana gelmektedir.

Bununla birlikte Klajn (1998: 87)'de belirtildiği gibi alıntıları *doğrudan* ve *dolaylı* şeklinde kabaca sınıflandırmak dil temaslarının karmaşıklığını her zaman yeterli ölçüde yansıtmayabilir. Örneğin Aksan (2000:32)'de belirtildiği gibi bazı yabancı ögeler “değişik kanallardan, başka başka biçimlerde dile girebilir”. Örnek olarak aslen Yunanca olan *mousike* sözcüğünü örnek veren Aksan, bu sözcüğün Türkçede *müzik* (Fransızcadan), *musiki* (Arapçadan) ve *mızıka* (İtalyancadan) olmak üzere üç ayrı biçimde yaşadığını belirtmektedir. Dil temaslarının karmaşık bir süreç olduğunu gösteren bir başka örnek ise bir dilden geçen bir sözcüğün tekrar aynı dile girebilmesiyle ilgilidir. Örneğin Orta Çağ döneminde eski Fransızcadan İngilizceye giren bazı sözcükler daha sonra İngilizcede farklı anlamlar kazanarak Fransızca da dahil olmak üzere diğer dillere yayılmıştı. Dilden dile geçişinin takip edilmesi zorlaşan bu tip sözcükler artık İngilizce alıntılar olarak kabul edilmektedir. Bu sözcüklerin tipik örneklerinden biri *charter* sözcüğüdür. Eski Fransızcada “belge” anlamındaki *chartre*⁵ sözcüğü, *charter* şeklinde yerleştiği İngilizcede zamanla kazandığı “kiralanan seyahat düzenlemesi, kiralanan uçak, dolmuş uçak” gibi anlamlarla ve *charter* biçimiyle Fransızcaya tekrar girdiği gibi Sırpça ve Türkçe gibi dillerin pek çoğunda da kullanılmaktadır. Hem Türkçe hem Sırpça sözlüklerinde *charter* sözcüğünün kökeni İngilizce olarak belirtilmiştir (TDK, 2011: 460; MS, 2007: 3997).

Yukarıda sözü edilen *müzik*, *charter* gibi sözcükler, ödünçlenen söz varlığı arasında özel bir yere sahip *uluslararası sözcükler* (*Avrupaizm*) envanterinin bir parçasıdır. Uluslararası sözcükler; birçok dilde bulunan, aynı veya benzer anlam, telaffuz, imla ve etimolojiye sahip olan ve bu özellikleri sayesinde farklı diller arasında kolay anlaşılabilen alıntı sözcüklerdir. Bu tür sözcükler Yunanca veya Latince kökenli olup zaman içinde ya doğrudan bu iki dilden ya da bir aracı dil yoluyla başka dillere girip geniş kullanıma sahip olmuştur⁶. Uzmanlık terminolojisinde yaygın olan uluslararası sözcükler, Avrupa dillerinde yayılmasına en çok katkıda bulunan, bugüne kadar belki en etkili aracı dil konumunda olan dil ise Fransızcadır. Bunun en büyük sebeplerinden biri, 18-19. yüzyıllardaki devrim nitelikli toplumsal değişimlerin öncüsü olan Fransa'nın kültür ve dilinin; bilim ve sanatın en yoğun geliştiği bu dönemde Avrupa'da baskın konumda olmasıdır. Ayrıca Fransızcanın Latince kökenli olması da bu süreci etkileyen önemli unsurlardan biridir.

Bununla birlikte Fransızca örneğinde görüldüğü üzere bir dil belli bir zaman diliminde “prestij” dil haline gelerek alıcı dillere birçok sözcük verebilirken bu verici dilin ve kültürün etkisi azaldığında onun yerini başka bir dil alabilmektedir. Fransızcanın iki asır süren yoğun etkisinin ardından İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artan Amerikan etkisiyle İngilizcenin dünya çapında verici dil haline gelmesi üzerine İngilizce sözcüklerin Türkçe ve Sırpçaya girişi de hızlanmıştır. Buna rağmen hem Sırpça hem Türkçeye giren Fransızca kökenli sözcükler, birçoğu gündelik hayatta sıkça kullanıldığı ve yerli karşılığı bulunmadığı için her iki dilde de günümüzde önemli bir yere sahiptir. Bunun yanı sıra söz konusu “prestij” dilinin etkisi genellikle belli alanlarla sınırlanmıştır. Bu anlamda resim, giyim, mutfak alanlarıyla ilgili sözcükleri ödünç verme durumunda olan Fransızcanın bu alanlardaki baskınlığı hâlâ devam ederken İngilizce daha çok spor ve teknoloji alıntılarıyla sınırlanmakta; müzik terminolojisinde ise genellikle İtalyanca kökenli sözcükler kullanılmaktadır (soprano, tenor, libretto, arya vb.).

⁵ “Belge” anlamındaki *chartula* sözcüğü Yunanca kökenli olup Latince üzerinden Fransızcaya girmiştir (Klajn, 1998: 83).

⁶ Aksan (2000:31)'de önermiş olduğu sınıflandırmada yerleşmiş ve yerleşmemiş alıntı sözcüklerin arasında *dolaşıcı sözcükler* türü de yer almaktadır. Dolaşıcı sözcükler de genellikle geniş bir coğrafyada çok sayıda dile yayılmış ancak uluslararası (enternasyonalizm) sözcüklerden farklı olarak sözcüğün kaynaklandığı dili belirlenmesi genellikle daha zor olan alıntı sözcüklerdir. Tipik örnekleri: çay/čaj^{sr}, kahve/kafa^{sr}, şeker/šećer^{sr} vb.

Türk ve Sırp Dillerinde Fransızca Kökenli Sözcüklerin Yeri

18. yüzyılda başlayan, Fransız kültürü ve dilinin Avrupa ülkelerinin tamamı üzerindeki güçlü etkisi Sırp ve Türk kültürüne de yoğun bir şekilde yansımıştır. Aşağıda daha ayrıntılı olarak gösterileceği gibi bu yansımalar her iki dilde kendine özgü bir şekilde gerçekleştiği gibi sürecin beraberinde getirdiği bazı genel ortak özelliklerden de bahsedilebilir. Örneğin 19. yüzyılda Sırbistan ve Türkiye’den birçok genç eğitim için gittiği Fransa’dan döndüğünde ana dillerine birçok yeni kavram getirmiştir. Bu kavramlar edebiyat, tiyatro, resim gibi sanat dallarının yanı sıra siyaset, hukuk, felsefe gibi beşeri ve tıp, mühendislik, doğa bilimleri alanlarında terim niteliği kazanmıştır. Her iki dile doğrudan giren bu alıntıların çoğu gazete, medya, sinema, reklam, edebiyat çevirileri aracılığıyla gündelik dilde de kullanılmaya başlanmıştır. Bu sözcüklerin bir kısmı bugünkü söz dağarcığının bir parçası olmaya devam ederken bir kısmı bir süre sonra Sırpça ve Türkçe sözcüklerle yer değiştirmiştir. Aşağıda Fransızca kökenli sözcüklerin Türkçeye, ardından da Sırpçaya nasıl ve ne zaman girdiğine ve günümüzde iki dildeki yerlerine daha ayrıntılı olarak değinilmektedir.

Fransızca başta olmak üzere Batı kaynaklı sözcüklerin yoğun bir şekilde Türkçeye girmesi, 19. yüzyılın ortasında Tanzimat döneminden Cumhuriyet döneminin 1930’lu yıllarına kadarki dönemi kapsamaktadır. Tanzimat döneminde Osmanlı Devleti’nin Batı’ya dönmesi sonucunda Fransa ve genel olarak Batı’dan gelen yeni fikirleri halka daha kolay yaymak amacıyla Türk dilinde sadeleşme süreci başlatılmıştır⁷. Böylece 15. yüzyıldan beri Türk dilini özellikle de söz varlığını büyük ölçüde etkileyen Farsça ve Arapçaya özgü süslü dil kullanımı yerine “basın dilinde ve kitaplarda daha anlaşılır sade bir dil kullanımına” gereksinim duyulmuştur (Korkmaz, 1995, 2003). Ancak dil bir yandan Arapça-Farsça öğelerinden temizlenirken öte yandan Batı, özellikle de Fransızca kökenli sözcükler hızlı ve kontrolsüz bir şekilde temizlenen öğelerin yerini almıştır. Korkmaz (1995: 853), söz konusu dönemde Türkçeye girmiş olan Batı kökenli sözcüklerin hemen hemen yüzde seksenden fazlasının Fransızca kökenli veya Fransızca kanalıyla girmiş olduğunu belirtmektedir. Aynı yazar başka bir çalışmasında ise Türkçeye girmiş Batı kökenli yabancı sözcük sayısının ortalama 10 bine yakın olduğunu, bunların yüzde 70’inden fazlasının Fransızcadan geldiğini kaydetmektedir (Korkmaz, 2003: 124). Özkan (2011:1356)’ya göre 2005 baskılı TDK’nın Türkçe sözlüğünde yer alan 70 bin civarında sözcükten yabancı kaynaklı sözcük açısından Arapça 6.468 sözcükle birinci, Fransızca ise 5.260 sözcükle ikinci sırada yer almaktadır. Korkmaz (2003: 124)’e göre bunların bir kısmı teknik ve uzmanlık alanlarıyla ilgili terim niteliğindeki pek çoğu da gündelik yaşama dahil olan sözcüklerdir (adres, ekran, bisiklet, konser, biftek, proje, radyo, reklam, şantaj, migren). Sözü edilen dönemde dahil olan bu sözcüklerden büyük bir kısmı yoğun bir şekilde günlük dilde de kullanıldığı için Türkçenin yapısına o denli uyarlanmıştır ki yabancılığı yalnızca sözlüklerden anlaşılabilir. Türkçeye geçen Fransızca kökenli sözcükleri kullanım alanlarına göre sınıflandıran Sarı (2008: 46); bu sözcüklerin en çok bilim ve teknoloji, sağlık, ekonomi ve politika, sosyal bilimler, giyim-kuşam, yiyecek, ev, dekorasyon, eğlence-müzik, kültür, sanat, medya, sosyal hayat, kimya ve spor alanlarında kullanıldığını tespit etmiştir.

Popović (2005: 25-26), Fransızcanın Sırp dili üzerindeki etkisinin 18. yüzyılın başlarında Fransız aydınlanma düşünürlerinin ve ansiklopedistlerin fikirleriyle yayılmaya başladığını, bunun sonucunda

⁷ Fransızcanın tarih içinde Türkçeye bıraktığı etkiyi ve ülkenin Batılılaşma süreçlerini daha ayrıntılı biçimde anlatan çalışmalar için bkz. Sarı (2008), Sezgin (2004), Korkmaz (1995, 1997, 2003).

da askerî ve mesleki terminolojide bilimin ve kamusal yaşamın birçok alanında Fransızca kökenli çok sayıda sözcüğün kullanıma sokulduğunu belirtmektedir. Fransızcanın etkisi, 19. yüzyılın ikinci yarısında yoğunlaşmaya başlayan, özellikle de Birinci Dünya Savaşı sırasında ve 20. yüzyılın ortasına kadar güçlü bir şekilde devam eden Fransız-Sırp siyasi ilişkileri nedeniyle en çok bu dönemde hissedilmiştir (Popović, 2005: 26). Bu bağlamda Fransızca alıntılar Sırpçaya, 18. yüzyılda çoğunlukla Almanca üzerinden, 19. yüzyıldan İkinci Dünya Savaşı'na kadarki dönemde ise aracı dil olmaksızın doğrudan dahil olmuştur.

Sırpçadaki Fransızca sözcüklerin birçoğunun, 18. ve 19. yüzyıllarda Fransızcanın büyük etkisi altında kalan Almanca (daha çok standart dili olmayan Avusturya Almancası) aracılığıyla Sırpçaya girmesi nedeniyle Fransızcanın Sırpçaya bıraktığı sözlüksel etkinin incelenmelerinde özellikle bu aracı dilin rolünün de dikkate alınması gerekmektedir⁸. Fransızca alıntıların doğrudan mı yoksa dolaylı olarak mı geldiğini tespit etmenin kimi durumlarda bir hayli zor olduğunu belirten Klajn (1998: 88)'e dayanarak Sırpçadaki Fransız kökenli sözcüklerin Sırpçaya girme yollarını şu şekilde gösterebiliriz:

1. Doğrudan alıntı (doğrudan dile giren): avion^{fr} > avion^{sr} (uçak)
2. Doğrudan ve/ya dolaylı alıntı (Almanca aracılığıyla⁹): cliché^{fr} > Klischee^{alm} > kliše^{sr} (klişe, basmakalıp)
3. Dolaylı alıntı (Almanca aracılığıyla): verse^{fr} > versiert^{alm} > verziran^{sr} (becerikli) (nadiren Rusça aracılığıyla): bourgeois^{fr} > буржуа^{rus} > buržuj^{sr} (burjuva)

Sözcüklerin tarih içindeki yolculuklarını ve diller arası alışverişlerini her zaman tespit etmek kolay olmadığı için etimoloji sözlüklerinde yanlış yönlendirmelerin de olabileceği göz önünde bulundurulması gereken bir durumdur. Zira -çalışmamızda da gösterildiği gibi- Türkçeye kıyaslandığında Fransızcanın ait olduğu Romen (Latin) grubu dillerindeki sözcüklerin birçoğu Sırpçaya çok daha karmaşık bir süreç ve yolla girmiştir. Örneğin Orta Çağ döneminde Katolik Kilisesinin etkisi ve Latincenin bölgenin *lingua franca* dili olması sebebiyle ilk dönemde dahil olan Romen alıntılar Latince kökenlidir. Buna bağlı olarak Sırpçada Latince kökene sahip Fransızca sözcüklere biçim ve anlam açısından benzer sözcüklerin de bulunması bu tespitleri daha da zorlaştırır. Öte yandan Popović (2005:16), Fransızca alıntıların yüzde 95'inin Latince kökenli olmasına rağmen bugünkü Sırpça biçimin Latineden değil Fransızcadan kaynaklandığını belirtmektedir. Başka bir deyişle Fransızca bu durumlarda aktif aracı dil konumundadır ve bu tip alıntılar sözlüklerde Latince değil Fransızca olarak belirtilmektedir (örneğin, pano^{sr,fr} < panneau^{fr} < panellus^{lat}). Bu durum Türkçedeki bronşit, larenjit, farenjit örnekleriyle de kıyaslanabilir. Şöyle ki Tanzimat döneminde Türkçede başlayan Batılılaşma sürecinde bilimsel terimlerde Arapça ve Farsça yerine Yunanca ve Latincenin benimsenmesi savunulmuştur (Sezgin, 2004:17). Ancak ilk tıp mektebinde eğitimin Fransızca olarak başlaması sonucunda tıp terimlerinin birçoğu Latince biçimiyle değil Fransızcadaki kısaltılmış biçimiyle (-is eki olmadan) kaydedilmiştir ve Fransızca aracılığıyla girmesi sebebiyle sözlükler de genellikle Fransızca

⁸ Fransızca alıntılarının biçimi ve anlamını genellikle fazla değiştirmeden Sırpçaya aktaran Almanca, pasif aracı dili konumunda olduğu için bu tür alıntılar Sırp dilbiliminde Almanca değil Fransızca kökenli olarak ele alınmaktadır. Almancadan farklı olarak Sırpçaya büyük sözcüksel etki bırakan Türkçe genellikle aktif aracı dil konumundaydı. Örneğin Klajn (1998:74)'te belirtildiği gibi Latince *commercium* sözcüğünden gelen ve çarpıcı şekilde değişime uğrayan *gümruk* sözcüğü *đumruk* olarak Sırpçaya girmiş ve Türkizm sayılmaktadır.

⁹ Sayıca en büyük grubu oluşturan bu alıntıların hem doğrudan hem de dolaylı olarak dile girmiş olabileceğini kaydeden Klajn'a göre sözcüklerin verme-alma olgusu tek düze ve anlık bir olgu olarak düşünülmemelidir, doğrudan ve dolaylı süreçlerin paralel işleyişi sonucunda da karşımıza çıkabileceği dikkate alınmalıdır.

kökenli olarak belirtilmektedir. Yunanca *bronkhos*, *larunx*, *pharunx* kökü ile Latince *-itis* ekiyle oluşturulan terimler bunun tipik örnekleridir:

bronchitis^{lat} > bronchite^{fr} > bronşit

pharyngitis^{lat} > pharyngite^{fr} > farenjit

laryngitis^{lat} > laryngite^{fr} > larenjit

Sırpçaya doğrudan Latince'den giren bu terimler *-itis* ekini korumaktadır: *bronhitis*, *faringitis*, *laringitis*.

Fransızcanın -doğa bilimleri, özellikle de tıp ve hukuk alanlarında Sırpçayı etkileyen Latince başta olmak üzere- Romen dilleriyle olan bağlantısı ve Fransızca alıntılarının farklı yollardan Sırpçaya girebilme gerçeği, Sırpçaya geçen sözcük sayısının da tam olarak tespit edilmesini zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte Popović (2005:16)'da belirtildiği gibi Sırpçadaki Fransızca alıntılar, dildeki genel sözcük envanterinin sadece yüzde birini oluşturmasına rağmen bu sözcüklerin birçoğunun sıkça kullanıldığı ve dilde -özellikle de bazı mesleki alanlarda- başka bir karşısı olmadığı için Sırpçaya etkisinin, istatistiklerin gösterdiğinden çok daha büyük olduğu düşünülmektedir.

Türkçe ve Sırpçada Fransızca Alıntılarının Adaptasyonu

Yabancı bir sözcüğün alıcı dile entegre olabilmesi için alıcı dilin yapısına uyum sağlaması gerekmektedir. Sırpça ve Türkçedeki Fransızca kökenli sıkça kullanılan sözcüklerin bu iki dil sisteminin sesbilimsel, biçimbilimsel ve anlambilimsel özelliklerine nasıl adapte olduğunun resminin çizilmeye çalışıldığı bu bölümde, söz konusu özellikler farklı başlıklar altında, ayrı olgular olarak ele alınmış olsa da aslında birbiriyle bağlantılıdır. Ayrıca dikkate alınması gereken bir diğer nokta, dillerde genel kurallar saptanırken karşımıza her zaman istisnai kullanımların da çıkabileceğidir.

Sesbilimsel/Yazımsal Adaptasyon

Bu alt bölümde Sırpça ve Türkçenin genel sesbilimsel/yazımsal özellikleri göz önünde bulundurularak Fransızca alıntılarının iki dilin söz varlığına nasıl kaydedildiği gösterilmektedir. Hem Türkçe hem de Sırpçanın "bir sese bir harf" ilkesini benimseyen sesçil alfabeleri nedeniyle, incelenen Fransızca alıntılarının sesbilimsel ve yazımsal özellikleri tek başlık altında ele alınacaktır¹⁰. Bununla birlikte iki dile özgü sesbilimsel/yazımsal adaptasyonla ilgili dikkat çekilmesi gereken bazı genel özelliklerden bahsetmekte fayda var:

1. Türkçeye çoğunlukla doğrudan giren ve okunuşuna göre kaydedilen Fransızca alıntılarının okunuşu ve yazılışı, Fransızcadaki okunuşuna bir hayli uymaktayken; Sırpçada ise Fransızca alıntılarının birçoğunun yazılı dil (özellikle de edebiyat çevirileri) ve aracı dil yoluyla dile girmesi nedeniyle yazılışları ve telaffuzları, Fransızcadaki yazılışına daha çok uymaktadır. *Cabinet* ve *portrait* sözcükleri örnek gösterilebilir:

Tablo 1. *Cabinet* ve *portrait* sözcüklerinin Türkçe ve Sırpçadaki görünümü

Fransızca	Sırpça	Türkçe
cabinet [kabi'ne]	kabinet ['kabinet]	kabine [kabi'ne]
portrait [pɔʁt'ɛ]	portret ['portret]	portre [pɔrt'ɛ]

¹⁰ Sesçil alfabe kullanan Türkçe ve Sırpçada sesler alfabelerde tek imle gösterilirken Fransızcada sesler alfabe de tek harf ile belirtilebilir. Örneğin Fransızcadaki *e* ünlüsü tek, iki hatta üç imle gösterilebilir: *attaché* [ataʃe], *entrée* [ãtʁe], *quai* [ke].

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere Türkçedeki Fransızca kökenli sözcüklerin yazılış ve telaffuz biçimleri daha çok orijinaldeki seslenişine yani sesbilimsel ilkeye göre uyarlanırken Sırpçadaki alıntılar yazılış ilkesine göre adapte edilmektedir.

2. *Cabinet* ve *portrait* sözcüklerinde olduğu gibi Türkçe ve Fransızcadaki sözcük sonundaki vurgu büyük ölçüde örtüştüğü için Türkçede alıntı sözcüklerin telaffuzu orijinalinkine daha çok benzemektedir. Sırpçada ise daha yakın dönemde doğrudan Fransızcadan giren az sayıdaki istisnalar haricinde (örneğin, *cabaret* [kaba'ʁε] > kabare^{sr,tr} [kaba'ʁε]) sözcük vurgusu son seslemede durmamakta ve alıntıdaki vurgu, Sırpçadaki vurgu sistemine uyarlanmaktadır.

3. Zengin ünlü envanterine sahip Fransızca ve Türkçede ön yuvarlak ünlülerin bulunması, alıntılarının telaffuzunu orijinaldekine yakınlıktır. Bir başka ifadeyle verici dildeki sesbirimler, alıcı dilde aynı veya yakın ses olarak gerçekleşmektedir. Bu sebeple Fransızcadaki *ü* [y] ve *ö* [œ, ø] ünlüleri Türkçede aynı şekilde söylenirken Sırpçadaki ses envanterinde bulunmayan bu sesler, alıntı sözcüklere en yakın *i*, *e*, *u*, veya *o* sesine dönüşmektedir:

Tablo 2. Fransızca *ü* [y] sesinin Sırpça ve Türkçedeki görünümü

Fransızca <i>ü</i> sesi [y]	Sırpça <i>i</i> veya <i>u</i> sesi	Türkçe <i>ü</i> sesi [y]
<i>buffet</i> [byfε]	<i>bife</i> [bife]	<i>büfe</i> [byfε]
<i>brochure</i> [brɔʃyʁ]	<i>brošura</i> [broʃura]	<i>broşür</i> [brɔʃyɾ]

Tablo 3. Fransızca *ö* [œ, ø] sesinin Sırpça ve Türkçedeki görünümü

Fransızca <i>ö</i> sesi [œ, ø]	Sırpça <i>e</i> veya <i>o</i> sesi	Türkçe <i>ö</i> sesi [œ, ø]
<i>amateur</i> [amatœʁ]	<i>amater</i> [amater]	<i>amatör</i> [amatœɾ]
<i>carbureteur</i> [karbyʁatœʁ]	<i>karburator</i> [karburator]	<i>karbüratör</i> [karbyratœɾ]

4. Fransızcada *-il(le/lo)* veya *-li(er)* seslemleri içeren sözcüklerde [l], [j] veya [lj] şeklinde okunan *l* sesi Sırpçada yumuşayıp yan daralma, dil-öndamak, ötümlü [ʎ] sesine dönüşmektedir¹¹. Türkçede ise günümüz Fransızcasındaki okunuşa daha sadık kalınarak [j] veya [lj] şeklinde telaffuz edilmektedir:

Tablo 4. *-il(le/lo)* ve *-li(er)* ses öbeklerinin görünümleri

Fransızca	Sırpça	Türkçe
<i>detail</i> [diteil]	<i>detalj</i> [detaʎ]	<i>detay</i> [detaj]
<i>guillotine</i> [gijötin]	<i>giljotina</i> [giʎotina]	<i>giyotin</i> [gijötin]
<i>portefeuille</i> [pɔʁtəfœj]	<i>portfelj</i> [pɔʁtfeʎ]	<i>portföy</i> [pɔʁtœj]
<i>mitrailleuse</i> [mitʁajœz]	<i>mitraljez</i> [mitraʎez]	<i>mitralyöz</i> [mitraljœz]
<i>atelier</i> [atəljε]	<i>atelje</i> [ateʎε]	<i>atölye</i> [atœljε]
<i>relief</i> [ʁəljεf]	<i>reljef</i> [reʎεf]	<i>rölyef</i> [rœljεf]

5. Alıntılardaki sesbilimsel değişikliklerin en çok sözcüğün son sesinde meydana geldiği görülmektedir. Burada hemen göze çarpan, sıkça rastlanan değişikliklerden kısaca bahsedilecektir:

- Fransızca sözcüklerin son sesindeki ötümlü ünsüzler Türkçede bazı durumlarda ötümsüzleşmekte, Sırpçada ise ötümlülük açısından değişime uğramamaktadır, bazıları da Fransızcadaki örneğine uygun dişil cinsiyeti ve *-a* eki almaktadır:

Tablo 5. Son seste meydana gelen değişimler

Fransızca	Sırpça	Türkçe
-----------	--------	--------

¹¹ Sırpçada bu okuma biçimi eski Fransızcadan kalmadır. (Klajn: 1998:78)

microbe [mikʁɔb]	mikrob	mikrop
serenade [sɛʁənad]	serenada ^{lat}	serenat
avant-garde [avɑ̃gɑʁd]	avangarda	avangart

- Türkçede son seste bulunan *l* sesinin önündeki ünlü ses ince söylenmekteyken (örneğin, *normal*, *rol* vb.) Sırpçada böyle bir durum söz konusu değildir.
- Fransızca ve Türkçeden farklı olarak Sırpçada son sesteki *-zm* ünsüz öbeği arasına *-a* sesi getirilmektedir:

Tablo 6. Son sesteki *-zm* (*-isme*) öbeğinin görünümleri

Fransızca	Sırpça	Türkçe
égoïsme [egoizm]	egoizam [egoizam]	egoizm [egoizm]
communisme [kɔmyɛnizm]	komunizam [komunizam]	komünizm [kɔmyɛnizm]

Biçimbilimsel Adaptasyon

Bir dilden ötekine geçen sözcük türlerinin başına adlar geldiği için aşağıdaki bölümde ilk önce adların, ardından sıfat ve eylemler gibi sıkça rastlanan sözcük türlerinin Sırpça ve Türkçedeki adaptasyonu üzerinde durulacaktır:

Alıntı adlarının alıcı dilin sesbilimsel ve yazımsal kurallarına sağladığı uyumun yanı sıra uygun gramer kategorilerini alarak alıcı dilin biçimbilimsel sistemine de uyum sağlaması gerekmektedir. Örneğin ad, cinsiyet kategorisi olan verici dilden cinsiyet kategorisi olmayan alıcı dile girdiğinde cinsiyet kategorisi ortadan kalkmaktadır. Böylece *eril/dişil* kategorisi bulunan Fransızcadan bu kategoriye sahip olmayan Türkçeye geçen dişil sözcüklerde cinsiyet ayrımı kaybolurken cinsiyet ayrımı bulunan Sırpçada ise sözcük dişil *-a* eki almaktadır:

Tablo 7. Cinsiyet kategorisi

Fransızca	Sırpça	Türkçe
culture [kyltyʁ]	kultura	kültür
renaissance [ʁənɛsɑ̃s]	renesansa	rönesans
chance [ʃɑ̃s]	şansa	şans

Fransızca, Sırpça ve Türkçe, cinsiyet ayrımı açısından farklı özellikleri sergileyen dillerdir: Fransızcada *dişil/eril*, Sırpçada *dişil/eril/nötr* ayrımı bulunmaktadır. Türkçede morfolojik olarak cinsiyet ayrımı bulunmamasına rağmen *prens/prenses*, *masör/masöz* gibi sözcükler *-ör (eur)/-öz (-euse)* ve *-es* cinsiyet belirleyen eklerle birlikte dile girmiştir (Sarı, 2001: 316). Aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi Sırpçadaki Latince kökenli *princ/princeza* çiftinde ise dişil adı *-ez* cinsiyet ekinin yanı sıra Sırpçaya uygun *-a* dişil ekiyle birlikte kullanılmakta, Fransızca kökenli *maser/maserka* çiftinde ise dişil ad *-ka* şeklindeki meslek ekini almaktadır:

Tablo 8. Dişil adların görünümleri

Fransızca	Sırpça	Türkçe
prince/princesse	princ/princeza	prens/ prenses
masseur/ masseuse	maser/maserka	masör/ masöz

Cinsiyet kategorisi bulunan Fransızca ve Sırpçada orijinal sözcük ile alıntı, cinsiyet açısından örtüşebileceği gibi kimi durumlarda farklılaşabilir. Bu durum en çok Almanca aracılığıyla dile giren alıntılarda söz konusu olmaktadır:

Tablo 9. Cinsiyet kategorisi farklılaşan adlar (dişil>eril)

Fransızca diş.	Almanca er.	Sırpça er.
marsche [makʃ]	Marsch	marš
omelette [ɔmlɛt]	Omellet	omlet

Yukarıdaki örneklerde Fransızcadaki dişil adlar, Almanca ve Sırpçada eril cinsiyeti alırken *-age* ile biten adlarda tersi bir durum söz konusudur. Fransızcadaki *-age* ile biten eril adlar Almancada dişil cinsiyeti alıp Sırpçaya da aynı şekilde girmiştir¹²:

Tablo 10. Cinsiyet kategorisi farklılaşan adlar (eril>dişil)

Fransızca er.	Almanca diş.	Sırpça diş.
garage	Garage	garaža
montage	Montage	montaža

Klajn'da belirtildiği gibi sözü edilen cinsiyet değişiminin Almancada gerçekleşip aynı şekilde Sırpçaya yansıdığı bu durumlarda Almancanın aktif aracılık yaptığı görülmektedir.

Türkçede Fransızca üzerinden giren *-syon*, *-si*, *-nti*, Sırpçada ise Latince kökenli *-cija/tija* gibi eklerle biten adlar da sıkça karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda, iki dile yerleşmiş ve oldukça üretken bu son eklerle oluşturulan bazı örnekler yer verilmiştir:

Tablo 11. Fransızca *-tion*, *-(t)ie*, *-(nt)ie* adlarının görünüşleri

Fransızca <i>-tion</i> , <i>-(t)ie</i> , <i>-(nt)ie</i> (diş.)	Sırpça <i>-cija</i> , <i>tija</i> (diş.)	Türkçe <i>-syon</i> , <i>-si</i> , <i>-(n)ti</i>
organisation [ɔʁganizasiɔ̃]	organizacija	organizasyon
isolation [izolasiɔ̃]	izolacija	izolasyon
bureaucratie [byʁokʁasi]	birokratija	bürokrasi
garantie [garãti]	garancija	garanti

Örneklerden görüldüğü üzere Fransızcadaki *-tion* (<*-tionem*^{lat}) eki alan isimler Sırpçada *-cija* ekini, Türkçede ise *-syon* ekini almaktadır. Popović (2005:95)'te belirtildiği gibi yabancı sözcükleri ödünç alma sürecinde genellikle ortak bir kökene sahip olan benzer ilişkili ekler veya biçimbirimler arasında zamanla bir eşitlik ilişkisi kurulur ve bu ilişki bir kere kurulduktan sonra daha sonraki alıntılar bu kalıba neredeyse otomatik olarak uyum sağlar.

Sondan eklemeli dil olan Türkçede sözcüklerin ön ekle türemesi mümkün olmamakla birlikte bazı Fransızca kökenli ad ve sıfatlar yalnız yalın biçimleriyle değil ön ekleriyle birlikte Türkçeye girmiştir. Fransızcadaki kullanılan Yunanca ve Latince kökenli bu eklerden bazıları¹³: *antidemokratik*, *deformasyon*, *restorasyon*, *metamorfoz* gibi. Türkçede bulunan bu ekleri alan sözcüklerin birçoğu Sırpçada da kullanılmakla birlikte dile Fransızca aracılığıyla değil doğrudan Yunanca veya Latince aracılığıyla girmiştir ve sözlüklerde de Latince veya Yunanca kökenli olarak belirtilmektedir: *antidemokratik* (Yunanca), *deformacija* (Latince), *restauracija* (Latince), *metamorfoza* (Yunanca).

¹² Öte yandan *collage* > *kolaž* gibi adlar Fransızcadaki gibi eril biçimini korumaktadır, bu da sözcüğün Sırpçaya doğrudan Fransızcadan geldiğini göstermektedir. (Klajn, 1998: 80).

¹³ Ayrıntılı liste için bkz. Efil (2011: 77-80).

Fransızcadan Sırpça ve Türkçeye giren sıkça rastlanan ikinci sözcük grubu olan sıfatları ise üç gruba ayırabiliriz:

1. İki dilde de biçimbilimsel değişime uğramayanlar: *bež/bej, bordo/bordo*¹⁴

2. İki dilde de Fransızca köküne yerli sıfat ekini alanlar:

- Sırpçada *-an (-ni, -ani), -ski* sıfat ekini alan sıfatlar: *banal > banalan; detail > detaljan, hotel > hotelski*

- Türkçede *-lı* ekini alanlar: *detail > detaylı*

3. Sırpçada ek alan, Türkçede almayan sıfatlar: *massif > masivan^{sr}, masif^{tr}; naif > naivan^{sr}, naif^{tr}.*

Bunun yanı sıra Korkmaz (1997:51)'te belirtildiği gibi Fransızcadan Türkçeye giren *aktüel, entelektüel, formel, eksperimental, orijinal* gibi sıfatlar aracılığıyla "nispet bildirme, ait olma" anlamındaki Latince kökenli *-l* eki Türkçede de yaygınlaşarak birtakım sıfatların türetilmesinde kullanılmaktadır (güncel, siyasal, yasal, doğal, yerel vs.). Sırpçada bu tür sıfatların sonunda *-l* ekinin yanı sıra *-an* eki de gelmektedir: *aktualan/aktuelan, intelektualan, formalan, originalan*.

Çalışmamızda incelenen üçüncü sözcük türü olan eylemlere gelince eylemlerdeki Fransızca alıntılarda iki dilde de hem benzer hem de kendine özgü biçimde uyarlama yapıldığı gözlemlenmektedir. Her iki dilde eylem veya ad köküne yapım ve mastar ekleri gelebilir (Sırpçada *-ovati, -isati* veya *-irati*¹⁵, Türkçede ise *-lanmak/lenmek, -lamak/-lemek, -laşmak* vb.). Ancak Fransızca kökenli eylemlerin çoğu Türkçede *etmek, yapmak, olmak, vermek* gibi yardımcı fiillerle oluşturulan deyimleşmiş birleşik eylemlerdir.

Tablo 12. Eylemlerin Türkçe ve Sırpçadaki görünümü

Fransızca	Sırpça	Türkçe
lancer	lansirati	lanse etmek
choquer	şokirati	şoke etmek, şoklamak (sebze vb. için)
engager	angažovati	angaje etmek
controler	kontrolisati	kontrol etmek

Dönüşümlü eylemlerde Türkçede *olmak* yardımcı eylemi, Sırpçada ise dönüşümlü *se* adlı kullanılmaktadır. Örneğin *şokirati se^{sr}/şoke olmak^{tr}* veya *angažovati se^{sr}/angaje olmak^{tr}*. Ayrıca Sırpçanın dahil olduğu Slav dillerinde eylemler genellikle ön ekler yardımıyla görünüş açısından da farklılaşabilir. Böylece Fransızca kökenli kimi fiillerin Sırpçada bitmiş ve bitmemiş varyantları bulunmaktadır:

Tablo 13. Sırpçada eylemler üzerinde görünüş kategorisi

Fransızca	Sırpça bitmemiş	Sırpça bitmiş
maltraiter	maltretirati	izmaltretirati
masser	masirati	izmasirati

Bununla birlikte Popović (2005: 87)'de belirtildiği gibi Fransızca kökenli eylemlerin % 85'i çift görünüşlüdür yani herhangi bir ek almadan bulunduğu bağlama göre hem bitmiş hem de bitmemiş

¹⁴ Sırpçada nadiren rastlanan bu sıfatlar cinsiyet, sayı ve durum kategorileri açısından dilde tam olarak adapte olmamış sıfat grubudur (Popović, 2005:85).

¹⁵Sırpçada *-irati* fiil ekinin Fransızcadan Almanca aracılığıyla girmiş olması da kayda değer: *-er^{fr} > -ieren^{alm} > -irati^{sr}* (Klajn, 1998: 79). Bazı fiiller *-irati-ovati* veya *-irati-isati* şeklinde karşımıza çıkmaktadır: *angažirati/angažovati, kontrolirati/kontrolisati*. Bu durumlarda Hırvatçada *-irati* şekli tercih edilirken Sırpçada genellikle *-isati* ve *-ovati* ile biten varyantlar tercih edilmektedir.

görünüşe sahip olabilir (*bombardovati, lansirati, parirati, forsirati* vb). Popović (2005: 88), bu durumu aşağıdaki örneklerle göstermektedir:

Ovaj proizvođač uspešno *lansira* nove modele. > Bu üretici, yeni modelleri başarıyla *piyasaya sürüyor* (lanse ediyor).

Čim *lansira* nov model, već misli na drugi. > Yeni bir model *çıkartır çıkarmaz*, başka bir model üzerinde çalışmaya başlar.

Bununla birlikte bitmiş/bitmemiş görünüş kategorilerinin yanı sıra ön ek alan eylemlere yeni anlamlar yüklenebilir:

Tablo 14. Sırpçadaki eylemlerde yeni anlamlar

Fransızca	Sırpça	Türkçe
betonner	betonirati	beton dökmek
	prebetonirati	üzerine tekrar beton dökmek
parquer	parkirati	park etmek
	uparkirati	içine park etmek
	isparkirati	parktan çıkmak
	preparkirati	aracı tekrar park etmek

Şimdiye kadar ele aldığımız ad, sıfat ve eylemlerde görüldüğü üzere ekler yardımıyla yeni sözcük türetme imkânı yüksek diller olan Türkçe ve Sırpçada farklı eklerin eklenmesiyle bir kökten yeni sözcükler ve sözcük türleri üretilebilir¹⁶. Örneğin verici dilde ad olarak kullanılan bir sözcük Türkçe ve Sırpçaya geçtikten sonra sıfat, eylem hatta zarf olarak kullanılabilir. Hem Sırpça hem Türkçedeki eklerin sözcük oluşturma konusundaki üretkenliğini Fransızca kökenli *bonbon* örneğinde görebiliriz:

Tablo 15. Sırpça ve Türkçede yeni sözcük üretiminde eklerin rolü

Fransızca	Sırpça	Türkçe
bonbon	bombon/a	bonbon, bonbon şekeri
	bombončić	bonboncuk
	bombonica	bonboncuk
	bombondžija	bonboncu
	bombondžinica	bonboncu dükkanı
	bombondžijska ^{sıfat} radnja	bonboncu dükkanı
	bombondžijski ^{sıfat} zanat	bonbonculuk

Anlambilimsel Adaptasyon

Karaağaç (1997: 503)'te belirtildiği gibi alıntılar, genellikle verici dildeki ses ve anlam yapılarıyla değil alıcı dilin ses yapısıyla ve alıcı dilin anlam dünyasının ihtiyaçlarına göre ödünçlenir. Bu bağlamda kendilerine özgü ihtiyaçları doğrultusunda Fransızca alıntıları alan Sırpça ve Türkçe, kimi zaman sözcüğün verici dildeki tüm anlamlarını, kimi zaman anlamlardan bazılarını alır, kimi zamanda da alıntı sözcük alıcı dilde farklı veya ek anlamlar kazanır. Buna uygun olarak iki dildeki Fransızca alıntıları genel olarak üç gruba ayırabiliriz:

¹⁶ Türkçe ekler bakımından alıntılar için bkz. Sarı (2001: 169-208), Sırpçada Fransızca alıntılara gelen ekler için bkz. Popović (2005: 97-107)

1. Anlamları örtüşen alıntılar: Verici dildeki sözcük ve alıntı bütün bağlamlarda aynı anlama gelir: *pardon* > *pardon*^{tr,sr}, *omelette* > *omlet*^{tr,sr} vb.
2. Anlamları kısmen örtüşen alıntılar: Orijinal sözcüğün anlamlarından bir veya birkaçının alıntıdakiyle örtüştüğü, diğer anlamların ayrıştığı durumlar. Örneğin Fransızca'da "atletizmle uğraşan kimse" anlamındaki *athlète* > *atlet*^{tr} sözcüğünün verici dildeki anlamının yanı sıra Türkçede daha çok kullanılan "kolsuz erkek fanilas" anlamı da bulunmaktadır (Sarı, 2001: 200). Bunun başka bir örneği ise orijinal sözcüğün alıcı dilde daha dar veya geniş anlamları taşımasıdır (Sırpçada genellikle "aşk buluşması" anlamında kullanılan *randevu* sözcüğü gibi, bkz. s. 18.)
3. Tamamen farklı anlamları olan alıntılar: Biçim açısından benzer olan orijinal sözcük ve alıntı farklı anlamlar taşımaktadır. Örneğin Fransızca'da "yalnız" anlamındaki *solitaire* > *soliter*^{sr} sözcüğü, Sırpçada "gökdelen" anlamına gelmektedir.

Birinci grupta yer alan hem verici hem de alıcı dilde/dillerde aynı anlam taşıyan sözcükler, genellikle somut ve kullanım alanı dar olan sözcüklerdir ve çoğu farklı alanlardaki terimleri kapsar:

Tablo 16. Fransızca kökenli terimler

Fransızca	Sırpça	Türkçe
<i>amortisseur, er.</i>	<i>amortizer, er.</i>	amortisör
<i>omelette, diş.</i>	<i>omlet, er.</i>	omlet
<i>mayonnaise, diş.</i>	<i>majonez, er.</i>	mayonez
<i>décolleté, ön ad.</i>	<i>dekolte, er.</i>	dekolte

Kısıtlı anlamları olan teknik terimler zamanla alıcı dilde daha fazla anlam kazanarak genel söz dağarcığının parçası haline gelebildiği gibi standart dilde özellikle de argoda deyimler biçiminde kullanılabilir (örn. *jeton* > *jeton düştü*).¹⁷

İkinci ve üçüncü grupta yer alan Fransızca alıntılarının anlamıyla ilgili değişimler, çalışmamızda *anlam daralması*, *anlam genişlemesi* ve *anlam kayması* (başka anlama geçiş)¹⁸ olguları bağlamında ele alınmaktadır. Tabii ki bunlar sadece alıntılarda değil genel olarak bir dildeki sözcüklerde zaman içinde meydana gelebilen değişimler olduğu için bir alıntının, anlam genişlemesi ya da daralmasının verici dilde gerçekleştiikten sonra alıcı dile girmiş olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Fransızca'da anlamı genişledikten sonra Türkçe ve Sırpçaya giren *giyotin/giljotina*, *jilet/žilet*, *şampanjac/şampanya* vb. sözcükler bu tip örneklerdendir:

Tablo 17. Fransızca'da anlamı genişleyen alıntılar

Fransızca	Sırpça	Türkçe
<i>gilette, diş.</i> (özel ad > nesne adı)	<i>žilet, er.</i>	jilet
<i>guillotine, diş.</i> (özel ad > nesne adı)	<i>giljotina, diş.</i>	giyotin
<i>champagne, er.</i> (bölge adı > nesne adı)	<i>Şampanjac, er.</i>	şampanya

¹⁷ Fransızca kökenli sözcüklerin Türkçe deyimlerde kullanılmasıyla ilgili bkz. Sarı (2008), spor terimlerinin deyimlerde kullanılmasıyla ilgili bkz. Özgür (2019).

¹⁸ Kimi sınıflandırmalarda bu değişimlere ek olarak *anlam iyileşmesi* ve *anlam kötüleşmesi* olguları da dahil edilmektedir (Aksan, 2000: 215-6). Blank (1999)'a benzer bir şekilde bu çalışmada, söz konusu olguların nesnel olarak sınıflandırılması zor olduğu için ayrı başlık olarak değil, bahsedilen diğer olgular altında yer alması gerektiği düşünülmektedir. Eğretileme ise çalışmamızda daha çok anlam daralması, anlam genişlemesi ve anlam kaymasına neden olan yan ve mecaz anlamlarının oluşmasına katkıda bulunan bir araç olarak düşünülmektedir.

Alıcı dildeki anlam genişlemesine gelince Popović (2004:136-7) söz konusu değişimi Sırpçadaki *garderoba* sözcüğüyle örneklendirir. Fransızca ve Türkçede iki anlamı bulunan *garde-robe/gardırop* sözcüğü, Sırpçada daha fazla anlam taşımaktadır:

Tablo 18. Alıcı dilde anlam genişlemesine uğrayan alıntı örneği

Fransızca <i>garde-robe, diş.</i> Türkçe <i>gardırop</i>	Sırpça <i>garderoba, diş.</i>
1. Giysi dolabı	1. Giysi dolabı
2. Bir kişinin sahip olduğu bütün giysileri, giysi takımları	2. Bir kişinin sahip olduğu bütün giysileri
	3. Tiyatroda kostüm odası; oyuncuların kullandığı soyunma odası
	4. Opera, sinema, lokanta gibi kamusal yerlerde giysilerin bırakıldığı yer, vestiyer ¹⁹

Türkçe ve Sırpçada meydana gelen anlam daralması örneklerine gelindiğinde; anlam daralmasının genellikle -yukarıda da belirtildiği gibi- bir sözcüğün alıcı dile tüm anlamlarıyla değil ihtiyaç doğrultusunda belli bağlamlarda girmesi nedeniyle ortaya çıktığı ifade edilebilir. Bunun tipik örnekleri arasında *broş/broş, puder/pudra* gibi sözcükler yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi Fransızcada birçok anlamı bulunan *broche* ve *poudre* sözcüklerinin hem Türkçe hem de Sırpçada sadece bir anlamı ödünçlenmiştir:

Tablo 19. Alıcı dillerde anlam daralması örnekleri

Fransızca (Saraç, 2009) <i>broche, diş.</i>	Sırpça <i>broš, er.</i> Türkçe <i>broş</i>
1. Şiş, kebab şişi.	Kıyafete takılan süs iğnesi (Saraç'ın Fransızca sözlüğündeki 8. madde)
2. Örgü şişi, tığ	
3. Kilit mili	
4. Makara mili	
5. Masura	
6. Balık, mum gibi şeylerin kurusun diye asıldıkları değnek	
7. Delgi ile açılan bir deliği kapamak için içine tıklan tahta çivi	
8. Süs iğnesi, broş	
9. Düşük değerli tahvil karacanın ilk çıkan boynuzu	
10. Yaban domuzunun saldırgan dişleri	
Fransızca <i>poudre, diş.</i>	Sırpça <i>puder, er.</i> Türkçe <i>pudra</i>
1. Toz	Kozmetikte yüze ve tene sürülen ince toz (Saraç'ın Fransızca sözlüğündeki 3. madde)
2. Toz haline getirilmiş katı madde	
3. Pudra	
4. Barut	

Fransızca alıntılarının alıcı dillerde uğradığı anlam daralması ve genişlemesi gibi değişimler; ileri çalışmalarda anlamsal alan, sözcüksel alan analizleri de dahil ederek daha ayrıntılı şekilde incelenmesi gereken konular arasındadır.

¹⁹ Fransızcada olduğu gibi Türkçede de bu anlamda *vestiaire>vestiyer* sözcüğünün kullanılması ayrıca göze çarpmaktadır.

Söz konusu değişimlerin yanı sıra sözcük alışverişinde bulunan dillerde başka olgular da göze çarpmaktadır. Örneğin kimi zaman verici dildeki sözcükler eskiyip pasif söz varlığı parçası haline gelirken alıcı dilde yoğun bir şekilde varlığını sürdürebilir veya farklı anlamlar kazanabilir. “Tek kişilik küçük daire” anlamındaki *garsoniyere* sözcüğü örnek olarak gösterilebilir:

Tablo 20. Verici dilde eskimiş, alıcı dillerde kullanımı devam eden sözcük örneği

Fransızca	Sırpça	Türkçe
garçonnière	garsonjera	garsoniyer

Garçonnière re yerine *studio* sözcüğünün gitgide daha fazla kullanıldığı Fransızcadan farklı olarak Sırpçadaki *garsonjera* sözcüğü yerli karşılığı olmayan, günlük konuşmada sıklıkla kullanılan bir sözcüktür. Türkçede ise Fransızcaya benzer bir şekilde “tek odalı daire” anlamında *stüdyo* sözcüğü kullanılırken dilde varlığını sürdüren *garsoniyer* sözcüğü ise küçültücü bir anlam kazanmıştır (“bazı erkeklerin evlilik dışı ilişkiler için kendi konutlarından ayrı olarak tuttıkları özel konut; bekar odası”).

Yukarıda bahsedilen anlamsal değişimlerle bağlantılı olarak sözcüğün yan anlam ve mecaz gibi ek anlamlar kazanması; genellikle eğretileme (benzetme), ad değişmesi (düz değişmece), kapsamlayış vb. söz sanatları yoluyla gerçekleşmektedir. Örneğin sözü geçen “yalnız” anlamındaki *solitaire* sözcüğünün Sırpçada “gökdelen” anlamına gelmesi eğretileme yoluyla elde edilmiştir: “Bir dizi binaya ait olmayan ancak yüksekliğiyle öne çıkan, yalnızmış gibi görünen bina.” (Popović, 2005). Benzer bir şekilde, Türkçede *atlet* sözcüğü kapsamlayış yoluyla (bütün>parça) “kolsuz erkek fanilas” yan anlamını da kazanmış ve sözlükteki anlam sıralamasında birinci sırada yer almıştır (TDK 2011: 187).

Şimdiye kadar ele alınan Sırpça ve Türkçedeki ortak alıntılarının anlambilimsel özellikleri ve değişimleri, bazı dilbilim, özellikle de çeviribilim çalışmalarında *denkteş* ve *sözde denkteş* kavramları bağlamında incelenmektedir. Söz konusu çalışmalarda denkteş sözcüklerin hem çeviri hem de dil öğrenimi ve öğretimindeki kolaylaştırıcı rolü, sözde denkteşlerin ise dil yanlışlarına ve olumsuz sözcük aktarımına neden olan anlamsal özellikleri üzerinde durulmaktadır. Her iki olguya dikkat çekmeye çalışan bu bölümde son olarak dil öğrenen kişilerde Fransızca kaynaklı Sırpça ve Türkçedeki sözde denkteşler konusunda farkındalık yaratarak dil yanlışlarını ve olumsuz aktarımı önlemek amacıyla aşağıda iki dilde sıkça karşımıza çıkan birkaç sözde denkteşin anlamları incelenmiştir.

Tablo 21. Sırpça ve Türkçede Fransızca kaynaklı sözde denkteşler

Sırpça	Türkçe	Anlam karşılaştırması
ambulanta	ambulans	
1. Hafif hastaların muayene ve tedavisinin yapıldığı sağlık kuruluşu veya odalarından biri; sağlık ocağı, revir.	Hastaneler arasında ya da hastaneye ulaştırmak amacıyla hasta veya yaralı taşıyan özel donanımlı araç.	Sözcükler ortak kavramsal alanı (“sağlık”) paylaşıyor olsa da tam sözde denkteşler niteliğindedir.
2. Sağlık ocağının bulunduğu bina veya oda.	(Sırpça: hitna pomoć/vozilo hitne pomoći, ambulanta kola)	

<p>apartman</p> <p>1. Konforlu, zarif birkaç odalı daire</p> <p>2. Birkaç odadan oluşan otel birimi</p>	<p>apartman</p> <p>Birkaç katlı ve her katında bir veya birkaç daire bulunan yapı, bina</p> <p>(Sırpça: zgrada)</p>	<p>Tam sözde denkteşler; Sırpçada birinci anlamdaki <i>apartman</i> sözcüğü, daha çok turistik yerlerde kiralık daire anlamına gelmektedir (Türkçede <i>apart daire</i> benzer bir anlam taşımaktadır.) Sırpçadaki ikinci anlamı ise Türkçedeki yine Fransızca kökenli “süit” anlamına daha yakındır.</p>
<p>deplasman</p> <p>1. Yer değiştirme.</p> <p>2. Belirli bir durumda yüzen geminin teknesinin taşıdığı suyun ton olarak hacmi.</p>	<p>deplasman</p> <p>1. Dış saha; bir spor takımının başka bir spor takımının kentine müsabakaya gitmesi, karşılaşmayı karşı takımın kentinde yapması.</p> <p>(Sırpça: gostovanje; deplasmanda oynamak = igrati u gostima)</p> <p>2. Belirli bir durumda yüzen geminin teknesinin taşıdığı suyun ton olarak hacmi.</p>	<p>Aynı kavramsal alan paylaşımlarına (“yer değiştirme”) rağmen günlük konuşmada anlamı farklılaşan alıntı (tam sözde denkteşler): Sırpçada pek rastlanmayan birinci anlamdaki <i>deplasman</i> sözcüğü, daha çok olumsuz anlam kazanan <i>deplasiran</i> (“yanlış yerleştirilmiş, kondurulmuş”) sıfatı ve <i>deplasirati</i> eylemi biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Gemicilik terminolojisinde kullanılan <i>deplasman</i>, denkteş sözcükler grubuna girmektedir.</p>
<p>direkcija</p> <p>1. Bir şirket veya kurumun yönetimi, idaresi.</p> <p>2. Yönetim/idarenin bulunduğu bina veya tesisler.</p>	<p>direksiyon</p> <p>Taşıta istenilen yönü vermeye ve taşıtı belirli bir doğrultuda götürmeye yarayan düzenek.</p> <p>(Sırpça: volan)</p>	<p>“Yönetme, yön verme” kavram alanını paylaşan tam sözde denkteşler; Her iki dilin Fransızcada birçok anlamı bulunan <i>direction</i> sözcüğünün tamamen farklı anlamlarını ödünçlendiği görülmektedir.</p>
<p>minjon</p> <p>Üzeri krema ile kaplanmış bir çeşit minik pasta.</p>	<p>minyon</p> <p>İnce, küçük, çıtı pıtı (genellikle kadınlar için kullanılmaktadır).</p>	<p>İki dilde de aynı kavramsal alanı (“küçük”) paylaşan alıntının kullanım alanları farklıdır. Ayrıca sözcük türü olarak da birbiriyle örtüşmemektedir: Sırpçada ad, Türkçede sıfat olarak kullanılmaktadır.</p>
<p>moral</p> <p>1. a) Belirli bir toplulukta geçerli kişilerarası ilişkileri düzenleyen yazılmamış kural, ilkeler,</p>	<p>moral</p> <p>Bir insanın ruhsal gücü, manevi güç, maneviyat; genel ruh hali.</p>	<p>Fransızcada olduğu gibi Sırpçada birincil anlamı “töre, ahlak, namus” anlamlarında kullanılan <i>moral</i> sözcüğü²⁰</p>

²⁰ Öte yandan Sarı (2008: 110)’da *moral* sözcüğünün, “bir insanın ruhsal gücü, yürek gücü, maneviyat” anlamlarını Türkçede kazandığı belirtilmekle birlikte Fransızca sözlüklerde de bu yan anlam yer almaktadır. *Moral* sözcüğünün “ahlak, namus” anlamlarının Türkçeye geçmemesi; bu Arapça kökenli sözcüklerin dile iyice yerleşmesinden kaynaklanıyor olabilir.

gelenekler bütünü; töre, ahlak, namus; b) Erkek-kadın ilişkileri konusundaki sosyal normlar; bu normlara sıkı sıkıya bağlılık; ahlak, namus 2. Etik. 3. Genel ruh hali; özgüven, disiplin, coşku ile ilgili zihinsel durum (genellikle cesaret, çaba, dayanıklılık gerektiren bazı faaliyetlerle).	Türkçede aynı anlamda kullanılmamaktadır. Bununla birlikte Sırpçadaki üçüncü anlam ("genel ruh hali") Türkçedekiyle büyük ölçüde örtüşmektedir.
---	---

randevu İki veya daha çok kişi arasında kararlaştırılan buluşma.	randevu Belli bir saatte, belli bir yerde iki veya daha çok kişi arasında kararlaştırılan buluşma.	Sözcüğün anlamı her iki dilde kısmen örtüşmekle birlikte Sırpçada genellikle "aşk buluşması" gibi daha dar bir anlam taşımaktadır. Türkçede de aynı anlamda kullanılan bu sözcük, Fransızcada olduğu gibi daha geniş kullanıma sahiptir. Örneğin "Doktordan randevu aldım." veya iş randevusu örneklerindeki "randevu" sözcüğü Sırpçada bu şekilde kullanılmaz: *Zakazao sam randevu kod lekara. (Zakazao sam pregled kod lekara.) *poslovni randevu (poslovni sastanak) ²¹
--	--	--

Bu bölümde son olarak yukarıda değinilen gerek denkteş gerekse sözde denkteş sözcüklerin, daha doğrusu Fransızca kökenli Türkçe ve Sırpçadaki ortak alıntılarının anlambilimsel özellikleri göz önünde bulundurularak bunların dil öğrenimi ve öğretiminde nasıl kullanılabilceğine, öğrenci ve öğretmenlerin bu konuda nelere dikkat etmesi gerektiğine dair bazı önerilerde bulunulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Çakır (2015: 1-3)'te Türk öğrencilerinin katıldığı İngilizce derslerinde denkteş sözcükleri içeren materyallerin kullanılmasının, sadece öğrenci motivasyonunu değil aynı zamanda verimliliğini de artırdığını saptamıştır. Aynı yazara dayanarak Türkçe-Sırpçadaki Fransızca kaynaklı ortak sözcüklerin varlığı yani denkteş ve sözde denkteşler temelinde bir ders materyalinin oluşturulmasında takip edilebilecek aşağıdaki gibi aşamalar önerilebilir:

- Sıkça kullanılan denkteş ve sözde denkteşlerin belirlenmesi,
- Söz konusu ortak söz varlığını analiz etme ve sınıflandırma (yemek, spor, moda gibi günlük kullanımdakiler, mesleki ve teknik terminoloji, tıp, bilim terminolojisi vs.),

²¹ Örnekler Popović (2005:130)'dan alınmıştır.

- Söz dağarcığını zenginleştirme, dilbilgisi öğretimi ve diğer dil becerilerinin geliştirilmesi amacıyla bu söz varlığını içeren diyaloglar, dinleme ve okuma parçalarının oluşturulması.

Bununla birlikte olumsuz aktarımı önlemek amacıyla öğretmenlerin Sırpça ve Türkçedeki Fransızca kökenli alıntıların anlamlarının yanı sıra kullanım örnekleriyle birlikte sözlükteki anlam sıralamasıyla ilgili bilgi vermeleri elzemdir. Ayrıca öğretmenin alıntıdan (hem denkteş hem de sözde denkteş) bahsederken bir sözcüğün anlamının sabit olmadığı ve zamanla değişebileceği göz önünde bulundurularak sadece sözlüklere değil kendi dil tecrübesine de başvurması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle alıntı analizi de dahil eden sosyo-kültürel bir yaklaşımı benimseyen yöntemin hedef dildeki söz varlığını öğretmede daha etkili olacağı düşünülmektedir. Yani öğretmenin bağlam ve öğrencilerin dil seviyelerine dikkat ederek Fransızca kökenli alıntıların uğradığı sesbilimsel, biçimbilimsel ve anlambilimsel değişimlerine yol açan dil kurallarından bahsetmesi, öğrencilerin hem hedef dil hem de kendi dilinin işleyişiyle ilgili daha geniş bir bakış açısı kazanmalarını sağlayacaktır. Ayrıca ana dilindeki Fransızca kaynaklı sözcüklerin farkına varması; kendisine sadece Sırpça değil Hint-Avrupa ailesine mensup herhangi bir dilin söz varlığının öğrenilmesinde büyük fayda sağlayabileceğini kavrayacaktır. Bu bilgiler; söz dizimi açısından farklı özellikler sergileyen Türkçe ile Hint-Avrupa dilleri arasında aslında küçümsenmeyecek derecede önemli benzerlikler olduğunu fark edip özgüven kazanmalarında yardımcı olacaktır.

Sonuç

Yabancı dil öğrenen kişilerin, hem konuşma-yazma hem de dinleme-okuma esnasında kendi ana dilinde var olan, hedef dilde de bulunduğunu varsaydığı bir sözcüğü kullanmaları sıkça rastlanan bir durumdur. Öğrencinin bu ortak sözcükleri veya yapıları sadece ana dilindeki envanterinden değil bildiği bir başka yabancı dilden de alıp hedef dile aktarabileceğini belirten Fernandez Dobao (2001: 393), böylesi bir dil kullanımının problem çözme odaklı, bilinçli ve son derece yaratıcı olduğunu ifade etmektedir. Buna bağlı olarak Türkçe öğrenen bir Sırp veya Sırpça öğrenen bir Türk'ün; kendi ana dilinde önemli yer tutan Fransızca kökenli söz varlığıyla bağlantı kurmasını ve bu söz varlığından hedef dilde de bilinçli olarak faydalanmasını teşvik etmeyi amaçlayan bu çalışmada, Fransızca kökenli sözcüklerin iki dile uyum sağlama biçimleri incelenip karşılaştırılmıştır.

Çalışmada analize konu olan Sırp ve Türk dilindeki Fransızca kökenli sözcüklerin sesbilimsel, biçimbilimsel ve anlambilimsel özellikleri şöyle özetlemek mümkündür:

- a) Sesbilimsel özellikler: Türkçedeki ünlü dizgesinin Fransızcaya benzemesi, sözcük vurgusunun iki dilde genellikle son seslemede bulunması ve Fransızca sözcüklerin doğrudan Türkçeye girmesi sonucunda Türkçedeki Fransızca alıntılar, kaynak sözcüğe oldukça yakın sesbilimsel özellikler sergilemektedir. Öte yandan Sırpçadaki Fransızca kaynaklı alıntılarının birçoğunun yazılı dil veya aracı dil yoluyla dolaylı bir şekilde Sırpçaya girmesi sözcük vurgusunun son seslemede durmaması ve ön yuvarlak ünlülerin bulunmaması nedeniyle bu alıntılar hem orijinal sözcükten hem de Türkçedeki alıntıdan bir hayli uzaklaşabilmektedir.
- b) Biçimbilimsel özellikler: Fransız, Sırp ve Türk dillerinin morfolojik cinsiyet kategorisi farklı özellikleri sergilemektedir. Fransızca eril/dişil eklerle birlikte Türkçeye giren bazı Fransızca alıntılar haricinde bu dilde cinsiyet kategorisi bulunmamaktadır. Morfolojik cinsiyet kategorisi bulunan Fransızca ve Sırpçada ise orijinal sözcük ve alıntı cinsiyet açısından örtüşebildiği gibi bazı durumlarda özellikle de aracı dil devreye girdiğinde farklılık görülebilmektedir.

Sırpça ve Türkçeye giren Fransızca kaynaklı bazı yapım ekleri iki dile özgü bir biçimde belli kalıplara uyarlanmaktadır. Ayrıca yapım ekleri yardımıyla yeni sözcük türetme imkânı yüksek diller olan Türkçe ve Sırpçada, farklı eklerin eklenmesiyle Fransızca kökenli bir sözcükten yeni sözcükler ve sözcük türleri üretilebilmektedir.

- c) Anlambilimsel özellikler: İhtiyaçlarına göre Fransızca alıntılar alan Sırpça ve Türkçedeki alıntıların anlamları hem orijinal dille hem de birbiriyle kıyaslandığında değişiklik gösterebilir. Bu anlamsal değişimler ya da sözcüğün yan anlam ve mecaz gibi ek anlamlar kazanması; her iki dilde kendine has bir biçimde genellikle eğretileme, ad değişmesi, kapsamlayış gibi söz sanatları yoluyla gerçekleşmektedir.

Yabancı dil olarak Türkçe/Sırpça öğreticilerin, Fransızca kökenli söz varlığı ve yukarıda bahsedilen dilbilimsel özellikler konusunda öğrencileri bilgilendirip bunları pratikte nasıl kullanacaklarını göstermesi durumunda öğrencilerin dil öğrenmeye yönelik motivasyonlarının artabileceği, öğrenmenin kolaylaşacağı ve bu analiz sayesinde öğrencilerin yabancı dilin mantık ve işleyişini daha iyi kavrayabileceği düşünülmektedir.

Çalışmada yer alan örneklerde görüldüğü üzere söz konusu alıntı sözcüklerin birçoğu sadece Sırpçada ve Türkçede değil diğer birçok Hint Avrupa ailesindeki dillerde de uluslararası nitelik kazanmış sözcük ve terimler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla çalışmada sunulan bilgilerin sadece bu iki dili öğrenen ve öğretenlerin değil başka dillerle ilgilenen dilbilimci ve eğitimcilerin de benzer bağlantılar kurmalarına yardımcı olacağı umulmaktadır. Ayrıca çalışmamızdaki alıntıların dilbilimsel analizinin, Sırpça ve Türkçe öğretimi ve öğreniminin yanı sıra genel olarak alıntı ve alıntılarının dil eğitiminde kullanımı konularıyla ilgilenen araştırmacılara yararlı bir kaynak olabileceği ümit edilmektedir.

Kaynakça

- Aksan, D. (2000). *Her yönüyle dil. Ana çizgilerle dilbilim*. TDK yayınları.
- Blank, A. (1999). Why do new meanings occur? A cognitive typology of the motivations for lexical semantic change. *A Blank & P. Koch, Historical Semantics and Cognition*. De Gruyter Mouton.
- De Angelis, G. ve Selinker, L. (2001). Interlanguage transfer and competing linguistic systems in the multilingual mind. J. Cenoz, B. Hufeisen ve U. Jessner (çinde), *Cross-linguistic influence in third language acquisition: Psycholinguistic perspectives*, s. 42-58. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Đinđić, M. (2014). *Turcizmi u savremenom srpskom jeziku (semantičko-derivaciona analiza)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Sırp Dili ve Edebiyatı Bölümü, Belgrad.
- Çakır, A. (2015). Contribution of true cognates to material development. *A. Akbarov, The Practice of Foreign Language Teaching: Theories and Applications*. Cambridge Scholars Publishing.
- Efil, H. (2011). *Türk Dil Kurumu yazım kılavuzlarında (1928-2005) Batı kaynaklı (Fransızca) kelimeler ve özellikleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ordu Üniversitesi.
- Fernandez Dobao, A. M. (2001). The use of conscious transfer as a communication strategy in the interlanguage of Galician learners of English as foreign language. *Studies in Contrastive Linguistics, Proceedings of the 2nd International Contrastive Linguistics Conference*. October 2001, s. 391-399.

- Gulşeker Solak, H. ve Çakır, A. (2012). Cognate based language teaching and material development. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 46, s. 431 – 434.
- Rečnik srpskoga jezika, Matica srpska (MS)* (2007). Matica srpska, Novi Sad.
- Karaağaç, G. (1997). Alıntı kelimeler üzerinde düşünceler. *Türk Dili*, 552, s. 499-510.
- Karaağaç, G. (2015). *Türkçenin alıntılar sözlüğü*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kellerman, E. (1979). Transfer and non-transfer: where we are now. *Studies in Second Language Acquisition* 2, s. 37-57.
- Kellerman, E. (1984). The empirical evidence for the influence of the L1 in interlanguage. A. Davies, C. Cripser ve A. P. R. Howatt (içinde), *Interlanguage*, s. 98-122. Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.
- Kellerman, E. (1995). Crosslinguistic influence: Transfer to nowhere? *Annual Review of Applied Linguistics*, 15, s. 125-150.
- Kerimoğlu, C. (2017). *Genel dilbilime giriş* (dördüncü baskı). Pegem Akademi.
- Kıran, Z. ve Kıran, A. (2002). *Dilbilime giriş* (ikinci baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Klajn, I. (1998). Vrste romanizama u savremenom srpskohrvatskom jeziku i putevi njihovog dolaska. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, XLI/1, s. 69-89.
- Korkmaz, Z. (2003). Türkiye Türkçesinde yazı diline girmiş günlük yaşamla ilgili alıntı sözler ve ekler. *Türk Dili*, 620, s. 118-127.
- Korkmaz, Z. (1995). Batı kaynaklı kelimeler ve dilimiz üzerindeki etkileri. *Türk Dili*, 524, s. 843-858.
- Korkmaz, Z. (1997). Batı dilleri ve Türk dili grameri üzerindeki etkileri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Cilt 45, Sayı 1997, s. 48-54.
- Özgür, U. (2019). Batıdan geçen spor terimleri kullanılarak oluşturulan spor deyimleri ve bu deyimlerin oluşum şekilleri üzerine bir değerlendirme. *Current Debates on Social Sciences 2 Educational Sciences, Linguistic Sciences and Philosophy*, s. 89-101. Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.
- Özkan, N. (2011). Türkçedeki yabancı unsurları tasnif denemesi. 38. *ICANAS Bildiriler Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi*, III. Cilt, s. 1343-1359. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.
- Popović, M. (2005). *Reči francuskog porekla u srpskom jeziku*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Poullisse, Bongaerts ve Kellerman (1990). *The use compensatory strategies by Dutch learners of English*. De Gruyter Mouton.
- Saraç, T. (2009). *Büyük Fransızca-Türkçe sözlük*. Can Yayınları.
- Sarı, M. (2008). *Türkçenin Batı dilleriyle ilişkisi*. TDK yayınları, Ankara.
- Sezgin, F. (2004). *Türkçede Batı kaynaklı kelimelerin yoğunluğu*. TDK Yayınları, Ankara.
- Soral, G. (2009). *Anadilden yabancı dile sözlüksel aktarım*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi.

- Škaljić, A. (1966). *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Svjetlost izdavačko preduzeće, Sarajevo.
- Tuğuz, Z. (2016). Sırçadaki Türkçe sözcüklerin Türkçe öğrenen Sırça konuşurlara katkısı. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, Cilt: 64, sayı 1, s. 139-146.
- Türkçe Sözlük* (2011). 11. Baskı. TDK Yayınları, Ankara.
- Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü* (2015). TDK Yayınları, Ankara.
- Yalap, H. (2016). Türkçeden Sırçaya geçen kelime ve eklerle bu unsurların Sırlara Türkçe öğretimindeki katkısı, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi TÜBAR*, Sayı 39, s. 239-259.